

СПАДКОВЕ ПРАВО УСРР-УРСР ТА УКРАЇНИ: СПАДКОЄМНІСТЬ І НОВАЦІЇ

Надієнко О.І.

Запорізький національний технічний університет

Стаття містить порівняльно-аналітичну характеристику українського спадкового права, з огляду на особливості його розвитку в умовах соціалістичної держави і права та права незалежної України. Простежено становлення спадкового права від спроб повного скасування інституту спадкування до відновлення і розвитку на подальших етапах радянського періоду історії українського права. Розглянуто норми про спадкування за ЦК радянської України 1922 р. і 1963 р. з виявленням поступового розширення прав спадкодавця при визначенні посмертної долі власного майна. Проведено порівняння спадкових норм в праві УРСР з відповідними нормами в ЦК України 2003 р. Визначено положення, які зберегли спадкоємність. Виявлено новації, спрямовані на зміцнення інституту приватної власності.

Ключові слова: спадщина, спадкове право, спадкодавець, спадкоємець, спадкування за законом, заповіт, спадковий договір, відчужувач майна, набувач.

Постановка проблеми. Складний процес становлення та розвитку громадянського суспільства як основи демократичної, соціальної, правової держави в Україні потребує вдосконалювати інститут приватної власності як необхідну умову діяльності вільних суб'єктів-власників. Одним з найважливіших тут є інститут (підгалузь) спадкування майна, що зміцнює правомочності власників на розпорядження ним. Дослідження українського спадкового права протягом історичних періодів на етапах радянської державності та суверенної держави є продовженням попереднього висвітлення від часів Київської Русі (IX–XIII ст.) до початку XX ст., забезпечуючи складання цілісного уявлення про його природу, що передбачає простеження генезису із виявленням закономірностей, тенденцій змінювань, особливостей, враховуючи перехід від соціалістичного суспільного ладу до ринкової економіки та громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження спадкового права в цивільному законодавстві УРСР та інших союзних республік в радянський період містяться у працях

Б. С. Антимонова, Г. І. Волкова, К. А. Граве, В. К. Дронікова, Е. Б. Ейдінової, Т. П. Коваленко, С. Н. Ландкофа, А. М. Немкова, П. С. Никитюка, І. Б. Новицького, І. С. Перетерського, М. Г. Проніної, Н. В. Рабінович, М. Й. Рейхеля, В. О. Рясенцева, А. М. Самцової, В. І. Серебровського, Т. Д. Чепеги та ін., сучасних спеціалістів з історії українського цивільного права (І. Бойка), історії права власності в Україні (М. В. Домашенка, В. Є. Рубаніка, О. В. Дзери), історії радянського спадкового права (М. Ю. Барщевського, А. Б. Моїсеева, Р. М. Мусаєва) та історії спадкового права України (Ю. О. Заїки, Я. В. Ковальчука, С. В. Мазуренко, О. І. Неліна, Р. Ю. Половинкіної, З. В. Ромовської, Є. О. Рябоконя, С. Я. Фурси, Є. О. Харитонова, В. Ю. Чуйкової, І. А. Шахрайчука, А. Г. Яреми й ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Порівняльно-аналітична характеристика інститутів спадкування майна в соціалістичному праві УСРР-УРСР 1919–1991 рр. (за ЦК УСРР 1922 р. та УРСР 1963 р.) і праві України, починаючи від 24 серпня 1991 р. Визначення й уточнення спадкоєм-

ності та новацій в українському спадковому праві за ЦК України 2003 р.

Мета статті. Виявлення основних рис і тенденцій розвитку спадкового права України в періоди радянської державності та суверенної, незалежної держави шляхом порівняльного аналізу законодавства про спадкування за соціалістичного суспільного ладу та в умовах переходу до ринкової економіки й формування громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Звід законів Російської імперії втратив свою чинність після встановлення радянської влади, яка розпочала політику націоналізацію приватної власності. Спадкове право у радянському законодавстві позбулося станового характеру, закріпився принцип єдності спадкової маси, зрівнялися спадкові права жінки зі спадковими правами чоловіка [5, с. 18].

Тотальна націоналізація, яку здійснила радянська держава, вплинула і на розвиток радянського спадкового права. Так, 27 квітня 1918 р. було видано Декрет ВЦВК «Про скасування спадкування», який скасував спадкування фізичних осіб – після їх смерті належне їм майно переходило до держави. Відповідне декретування РСФРР запозичувались законодавством УСРР, а прогалини заповнювались революційною правовідомістю [2, с. 301; 8, ст. 268; 9; 10, с. 194].

У подальшому Декретом РНК України «Про скасування спадкування» від 11 березня 1919 р. той із подружжя, хто пережив спадкодавця, діти, батьки, брати і сестри ставали тільки довічними користувачами спадкового майна. Після їхньої смерті воно мало переходити до держави. Під «спадкуванням» законодавець розумів не перехід права власності на майно спадкодавця спадкоємцям, а перехід права користування окремого майна нужденним спадкоємцям, підтримуючи інститут особистої трудової власності та перешкоджаючи відновленню інституту капіталістичної приватної власності [7, с. 306].

Прийняття у 1922 р. ЦК УСРР було пов'язане із запровадженням нової економічної політики (НЕП). З його прийняттям із поступовою ліквідацією приватної власності скасовувались і обмеження у спадковому правонаступництві [3, с. 55]. На завершальній стадії НЕПу з об'єктів спадкування була остаточно виключена капіталістична приватна власність, а єдиним видом власності, що переходила у спадщину, стала особиста трудова власність громадян [10, с. 195].

Згідно з цим Кодексом спадкоємці отримали право на спадкування майна спадкодавця. Якщо спадкоємець виявляв згоду на прийняття спадщини, то вона вважалася такою, що належить спадкоємцю з моменту відкриття спадщини. Спадкоємці могли прийняти спадщину або відмовитись від неї. Для реалізації своїх спадкових прав спадкоємці повинні були вчинити певні дії [4].

Було встановлено єдину систему набуття спадщини – систему прийняття. ЦК УСРР 1922 р. поділяв спадкоємців на присутніх і відсутніх у місці відкриття спадщини (це і був порядок її прийняття). Норми про спадкування визначали присутнього спадкоємця таким, що прийняв спадщину, якщо він протягом трьох місяців з дня її відкриття не відмовиться від неї у нотаріальному органі. Спадкоємці, відсутні в місці знаходження предме-

ту спадкування, наділялись правом прийняти його особисто або через представника протягом шести місяців з дня відкриття спадщини. Закріплення подібних норм у законодавстві відразу ж створювало низку проблем під час їх застосування.

При розгляді порядку прийняття спадщини присутніми та відсутніми спадкоємцями видається, що жодних відмінностей немає. Так, норми ЦК УСРР 1922 р. не вимагали від присутнього спадкоємця робити якісь певні дії для того, щоб прийняти спадщину. Він був у змозі виявити свою волю будь-яким чином. В той самий час у ЦК УСРР не було встановлено переліку способів, за допомогою яких відсутній спадкоємець повинен був прийняти спадщину, хоча найчастіше використовувався спосіб подачі заяви до нотаріату. Прийняття ж спадщини шляхом фактичного вступу в управління чи володіння спадковим майном могло створити у майбутньому труднощі, які виникали частіше у відсутніх, ніж у присутніх спадкоємців, оскільки, виходячи зі змісту зазначених вище норм ЦК УСРР, присутній спадкоємець вважався таким, що прийняв спадщину, якщо у встановлений строк не відмовився від неї. Відсутній спадкоємець таким не вважався, тому він мав довести факт, що своєчасно прийняв спадщину [4].

У судовій практиці СРСР у більшості випадків вважалось, що присутній спадкоємець мав довести тільки одну обставину – він був присутнім під час відкриття спадщини. І той факт, що спадкоємець потім був у відраженні або що він не отримав свідоцтва про прийняття спадщини, не свідчив про відмову ним від спадщини. Однак судовою практика не завжди обмежувалась посиленням на факт присутності спадкоємця в місці відкриття спадщини, бо доволі часто вивчала його поведінку. Таким чином вона підкріплювала норму ЦК УСРР конкретними фактами вольової поведінки присутнього спадкоємця.

На поведінку присутнього спадкоємця відповідно до норм ЦК УСРР стосовно прийняття або відмови від спадщини звертали увагу науковці. Так, Б. С. Антимонов і К. А. Граве зазначали, що при відсутності певної вольової поведінки спадкоємця спадщину він не отримує, оскільки вона не може приєднатись до майна спадкоємця за відсутністю його волі, автоматично [1, с. 204]. Якщо спадкоємець фактично не мав можливості заявити про свою відмову і не зробив ніяких дій, які б свідчили про його бажання бути правонаступником спадкодавця, то презумпція прийняття спадщини відпадає [1, с. 210]. Також серед цивілістів викликало спори питання, кого ж саме вважати присутнім, а кого – відсутнім спадкоємцем. К. А. Граве вважав, що присутнім спадкоємцем є той, хто під час смерті спадкодавця знаходився в місці останнього його проживання. Він розумів знаходження не як обов'язкове фактичне перебування в тому місці, а одне й те саме місце проживання спадкодавця та спадкоємця [1, с. 201].

Однак, незважаючи на суттєві відмінності в розумінні спадкоємця за ЦК УСРР 1922 р. серед науковців, загальноприйнятим поняттям присутнього спадкоємця було таке: це особа, яка перебувала під час відкриття спадщини в тому населеному пункті, що був місцем проживання спадкодавця [5, с. 34].

Отже, можна дійти висновку, що ця конструкція прийняття спадщини була невдалою та при застосуванні норм ЦК УСРР виникала певна кількість проблем, які не знаходили єдиного вирішення ні серед науковців, ні в судовій практиці. Інститут спадкового права потребував подальшого реформування.

У ЦК УСРР 1922 р. при спадкуванні за заповітом спадкодавцеві було дозволено на свій розсуд поділити спадщину між спадкоємцями за законом. Коло спадкоємців за законом і за заповітом не завжди збігалось. Спадкоємцями за заповітом могли бути державні органи та громадські організації. Не могли позбавляти законної частки неповнолітніх, непрацездатних спадкоємців, які отримували її при спадкуванні за законом. Заповіти складали лише дієздатні особи. В той час заповіт є «не що інше, як акт односторонньої волі фізичної особи (заповідача) про розподіл свого майна між законними спадкоємцями в інших частках, ніж це встановлено законом, при тому в межах максимуму, або акт позбавлення спадщини одного, декількох осіб або всіх законних спадкоємців» [1, с. 92]. Закон передбачав письмову форму заповіту з нотаріальним посвідченням.

Із завершенням Другої Світової війни постала проблема реформування права на спадкування майна громадян внаслідок величезних людських втрат. На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 14 березня 1945 р. було прийнято Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про зміни Цивільного кодексу УРСР» від 17 грудня 1945 р. Ними вперше встановлювалася черговість і розширювалося коло спадкоємців включенням до нього непрацездатних батьків, братів і сестер померлого; передбачалося право спадкодавця заповідати майно будь-якій особі, в тому числі юридичній; регламентувалося право непрацездатних спадкоємців на обов'язкову частку у спадщині за відсутності спадкоємців за законом; закріплювалося спадкування за правом представлення [12].

8 грудня 1961 р. Верховна Рада СРСР затвердила Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік, які набули чинності з 01 травня 1962 р. У статтях 117–121 Основ було закріплено принципи положення спадкового права, які були конкретизовані зокрема і в ЦК УРСР, прийнятому 18 липня 1963 р. і введеному в дію з 01 січня 1964 р. Регламентация спадкування зазнала змін. Так, ЦК УРСР визначав випадки, коли заповіт прирівнювався до нотаріально посвідченого (ст. 542), містив норму про підпризначення спадкоємця (спадкову субституцію) (ст. 536); визначав покладання на спадкоємця обов'язку надання іншій особі права довічного користування будинком (ст. 539). В цілому ЦК УРСР 1963 р. розширив права спадкодавця. Він міг заповідати своє майно будь-якій особі, незалежно від того, входила чи не входила вона у коло спадкоємців за законом, а також державі та окремим організаціям. До цього заповідати майно стороннім особам не дозволялося. До спадкоємців за законом додалися усиновителі, дід і бабка померлого, а також особи, які проживали із спадкодавцем не менше одного року до його смерті. Працездатні батьки померлого стали спадкоємцями першої черги. Спадкоємцям було надано право відмовитися від спадщини на ко-

ристь інших осіб із числа спадкоємців за законом чи за заповітом, а також на користь держави чи юридичних осіб. Встановлювався однаковий порядок прийняття спадщини для присутніх і відсутніх спадкоємців. За відсутності спадкоємців або при відмові їх прийняти спадщину спадкове майно стало переходити до держави не як виморочне, а за нормами спадкування [13].

Встановлювалися черги спадкування за законом з рівними частками власності спадкоємців усередині черги (ст. 529–531), визначалося право на обов'язкову частку у спадщині, поширено право розпоряджатись майном при складенні заповіту (ст. 534–535). Серед заповідальних розпоряджень названо заповідальну відмову – легат (ст. 538), покладання на спадкоємця виконання дій для загальнокорисної мети (ст. 540) [7, с. 320]. ЦК УРСР з наступними змінами та доповненнями регламентував питання спадкування до 1 січня 2004 р.

Зміна суспільно-політичного ладу України після 24 серпня 1991 р., конституційне закріплення та гарантування інституту приватної власності, здійснення переходу до ринкової економіки викликали необхідність суттєвих змін законодавства нашої держави. Було прийнято низку нових законодавчих актів, зокрема, Закони України «Про власність», «Про підприємництво», «Про господарські товариства» та багато інших, і на решті – ЦК України від 16 січня 2003 р. [14], – які безпосередньо чи опосередковано стосуються спадкування.

Інститут спадкування майна в період ринкових реформ зберіг універсальну конструкцію норм, принципів, але був деталізований механізм переходу, розподілу і перерозподілу спадщини, з'явилися інші новації. Так, за ЦК УРСР 1963 р. встановлювалося дві черги спадкування за законом, а за ЦК України 2003 р. їх збільшено до п'яти. Право на обов'язкову частку в спадщині, за ст. 535 ЦК УРСР 1963 р., мали: неповнолітні або непрацездатні діти спадкодавця (зокрема усиновлені), непрацездатні дружина, батьки (усиновителі) й утриманці померлого. Вони зберігали право на не менше ніж дві третини частки, яка належала б кожному з них при спадкоємстві за законом. При визначенні розміру обов'язкової частки також враховувалася вартість спадкового майна, що складалася з предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку. Сюди включалися оцадні вклади в Державному банку СРСР, окрім виключених зі складу спадщини внаслідок спеціальних указівок вкладника. Згідно з ч. 1 ст. 1241 ЦК України 2003 р. встановлений вичерпний перелік осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині: малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця (зокрема усиновлені), непрацездатні вдова (вдівець), непрацездатні батьки, які успадковують незалежно від змісту заповіту половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом. Неповнолітня особа, що за законом набула повної цивільної дієздатності, зберігає за собою право на обов'язкову частку. У разі, якщо особа досягла пенсійного віку, але продовжує трудову діяльність, вона не позбавляється права на обов'язкову частку у спадщині. Однак, у осіб, які не досягли встановленого чинним законодавством пенсійно-

го віку, але мають право на отримання пенсії на пільгових підставах, право на обов'язкову частку у спадщині не виникає.

Право на обов'язкову частку в спадщині має особистий характер та не може переходити в порядку спадкової трансмісії. Спадкоємець може відмовитися від права на обов'язкову частку в спадщині шляхом подачі нотаріусу заяви про те, що зі змістом заповіту він ознайомлений, зміст ст. 1241 ЦК України йому роз'яснено і він не претендує на одержання обов'язкової частки у спадщині. Однак при спадкуванні за заповітом спадкоємці інших черг навіть за відсутності спадкоємців першої черги, а також онуки та правнуки спадкодавця, зокрема малолітні та неповнолітні особи (також у випадку смерті їх батьків до відкриття спадщини), право на обов'язкову частку не мають. Враховуючи частки спадкоємців за заповітом необхідно наголосити на тому, що їхні частки зменшуються на ту частку, на яку буде видано свідоцтво про право на спадщину за законом на обов'язкову частку. Розмір обов'язкової частки вираховується з усього спадкового майна, як заповіданого, так і того, що не охоплене заповітом, а також часток усіх спадкоємців за законом, які могли б бути закликані до спадкування, якби порядок спадкування не було змінено заповідачем [14].

Згідно зі ст. 1243 ЦК України подружжю надано право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. У разі складення заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого, який його пережив. Після смерті подружжя право на спадкування набувають особи, визначені у заповіті.

У випадку відкриття спадщини після смерті спадкодавця до 1 січня 2004 р. і прийняття її хоча б одним спадкоємцем перелік спадкоємців та розмір обов'язкової частки визначається за правилами ст. 535 ЦК УРСР 1963 р., що свідчить про використання законодавцем переживання закону задля забезпечення поступовості змін і наступництва в законодавчій діяльності.

Але все ж таки порівняльний аналіз положень ст. 535 ЦК УРСР 1963 р. та ст. 1241 ЦК України 2003 р. свідчить про значне кількісне коригування інституту обов'язкової частки: з переліку обов'язкових спадкоємців виключено утриманців, розмір обов'язкової частки зменшений до половини спадкового майна; цей розмір також може бути зменшений судом з огляду на відносини між спадкоємцями і спадкодавцем, інші суттєві обставини; рішенням суду обов'язковий спадкоємець може бути усунений від права спадкування, якщо буде доведено його ухиляння від надання необхідної допомоги похилому, тяжко хворому чи покаліченому спадкодавцю, який перебував у безпорадному стані. При цьому право на обов'язкову частку у спадщині не залежить від згоди інших спадкоємців, волі спадкодавця та не пов'язане зі спільним проживанням із ним. Тому суттю обов'язкової частки в спадщині є гарантування спадкоємцю його майнового права у випадках зменшення належної йому долі до меншої за обов'язкову частку або усунення від спадкування за заповітом згідно з волею спадкодавця. Але осмислення змін, яких зазнали норми

про обов'язкову частку у спадщині, призводить до констатації про розширення можливостей спадкодавця щодо визначення долі свого майна, а відтак – зміцнення на його користь права приватної власності в межах субінституту права на обов'язкову частку в спадщині. Водночас, зважаючи на сумнозвісну практику поширення корупції в судовій системі України, виникли додаткові можливості щодо неправосудного усунення спадкоємців від права на обов'язкову частку спадкового майна, ініційованого іншими зацікавленими особами на свою користь.

Новелою цивільного законодавства України став також спадковий договір (ст. 1302–1308 Гл. 90 ЦК України), що є нетиповим, встановлюючи обов'язок набувача виконувати розпорядження відчужувача й у випадку смерті останнього отримати право власності на його майно (тобто об'єднуючи в одному два договори: 1) про виконання набувачем дій майнового чи немайнового характеру відповідно до зобов'язання; 2) договір про передачу права власності на майно відчужувача після його смерті) [6, с. 10].

Український субінститут спадкового договору не тотожний договорам про спадкування, поширеним у зарубіжних країнах. Договори про спадкування включають низку угод між спадкодавцем та особами, яким він бажає передати майно після своєї смерті: про призначення цих осіб в майбутньому спадкоємцями, про визначення умов настання спадкування за заповітом тощо. Натомість спадковий договір встановлює взаємні зобов'язання між відчужувачем майна, який бажає передати його після смерті набувачу на умовах зустрічного виконання дій, передбачених цим договором [6, с. 14–15]. Відчужувачем є подружжя, один з подружжя чи інша особа, але слід було визначити, що нею не може бути юридична особа. Можливість відплатності спадкового договору щодо набувача зумовлює його повну цивільну дієздатність. Суттєве значення має правовий режим майна подружжя. Юридична особа може бути набувачем у спадковому договорі за умови необмеженості її цивільної правосуб'єктності спеціальним законом, судом чи установчим документом [6, с. 9].

Серед підстав виникнення прав і обов'язків спадкоємців та інших осіб на майно померлого за цивільним законодавством України – вказівки закону, заповіту, заповідального відказу, договору довічного утримання тощо – спадковий договір посідає особливе місце, поєднуючи елементи речового та зобов'язального правочину [11, с. 103], тому право власності на спадкове майно може виникати у набувача раніше виконання ним зобов'язання перед відчужувачем у випадку передчасної смерті останнього (ст. 1305 ЦК України) [6, с. 15].

Висновки. Радянська правотворчість УСРР-УРСР остаточно скасувала становий поділ суспільства, нерівність за статевою належністю, внаслідок позашлюбного походження тощо та відповідні спадкові обмеження та позбавлення. Соціалістичний суспільний лад зумовлював невизнання законодавством Радянської України права приватної власності та наявність приватного права як такого, закріплюючи індивідуальну власність фізичних осіб для забезпечення особистих потреб. Підпорядкування особистих ін-

тересів суспільним відбилось у спадковому праві обмеженнями права індивідуальної власності в субінститутах спадкування за законом (лише дві черги спадкоємців) та за заповітом (встановлення широкого кола спадкоємців із правом на обов'язкову частку в спадковому майні та визначенням її у розмірі двох третин).

Після 1991 р. конституційне закріплення положень про правову державу і право приватної власності, отримання Україною статусу держави з ринковою економікою, становлення та розвитку громадянського суспільства і підприємництва

зорієнтували спадкове право України на розширення можливостей приватних власників-спадкодавців і родичів спадкодавців як претендентів на родинну приватну власність щодо забезпечення своїх майнових інтересів і розпорядження майном (збільшення до п'яти черг спадкоємців за законом, виключення з переліку спадкоємців із правом на обов'язкову частку в спадковому майні у спадкуванні за заповітом осіб, що не були членами родини чи родичами спадкодавця, зменшення розміру такої частки з двох третин до половини тощо).

Список літератури:

1. Антимонов Б. С., Граве К. А. Советское наследственное право. – М.: Юр. лит. – 1955. – 264 с.
2. Бойко І. Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): навч. посіб. / І. Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
3. Васильченко В. В. Формування спадкового права в період створення радянської державності в Україні (1922–1937 рр.) / В. В. Васильченко // Науковий вісник Юридичної академії МВС. – 2003. – № 2(11). – С. 50–57.
4. Гражданский Кодекс УССР: Постановление ВУЦИК от 16 декабря 1922 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1923. – № 55. – С. 1039–1084.
5. Дроников В. К. Наследственное право Украинской ССР. – К.: Вища школа: Издательство при Киевском университете, 1974. – 159 с.
6. Мазуренко С. В. Спадковий договір у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. В. Мазуренко. – Одеса: Одеська національна юридична академія, 2004. – 20 с.
7. Нелін О. І. Еволюція спадкового права в Україні (історико-правовий аспект) / О. І. Нелін. – К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2009. – 356 с.
8. Об отмене наследования: Декрет СНКУ от 11 марта 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 24. – С. 268.
9. Об отмене наследования: Декрет СНКУ от 21 марта 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 32. – С. 477–478.
10. Половинкіна Р. Ю. Становлення та розвиток радянського спадкового права в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Р. Ю. Половинкіна. – Запоріжжя, 2015. – 236 арк.
11. Ромовська З. Реформа спадкового права / З. Ромовська // Українське право. – 1997. – № 1. – С. 103–109.
12. Цивільний кодекс УССР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 17 грудня 1946 р.: станом 17 грудня 1946 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1947. – № 3–4. – Ст. 121.
13. Цивільний Кодекс Української РСР: Закон УРСР від 18 липня 1963 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>
14. Цивільний Кодекс України: Закон України 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Надиенко Е.И.

Запорожский национальный технический университет

НАСЛЕДСТВЕННОЕ ПРАВО УССР И УКРАИНЫ: ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ И НОВАЦИИ

Аннотация

Статья содержит сравнительно-аналитическую характеристику украинского наследственного права, учитывая особенности его развития в условиях социалистического государства и права и права независимой Украины. Прослежено становление наследственного права от попыток полной отмены института наследования до восстановления и развития на дальнейших этапах советского периода истории украинского права. Рассмотрены нормы о наследовании по ГК советской Украины 1922 г. и 1963 г. с выявлением постепенного расширения прав наследодателя при определении посмертной судьбы собственного имущества. Проведено сравнение наследственных норм в праве УССР с соответствующими нормами в ГК Украины 2003 г. Определены положения, сохранившие преемственность. Выявлены новации, направленные на укрепление института частной собственности.

Ключевые слова: наследство, наследственное право, наследодатель, наследник, наследование по закону, завещание, наследственный договор, отчуждатель имущества, приобретатель имущества.

Nadiienko O.I.

Zaporizhzhia National Technical University

THE HEREDITARY LAW OF THE USSR AND UKRAINE: CONTINUITY AND INNOVATION

Summary

The article contains a comparative-analytical description of Ukrainian inheritance law, taking into account the features of its development in the conditions of the socialist state and the rights and rights of independent Ukraine. The formation of the hereditary right from attempts to completely abolish the institution of inheritance before restoration and development at further stages of the Soviet period of the history of Ukrainian law is traced. The rules on inheritance under the Civil Code of Soviet Ukraine of 1922 and 1963 are examined with the identification of a gradual extension of the testator's rights in determining the posthumous fate of his property. Comparison of hereditary norms in the law of the Ukrainian SSR with the corresponding norms in the Civil Code of Ukraine of 2003 is made. The provisions that have preserved continuity are determined. Innovations aimed at strengthening the institution of private property were revealed.

Keywords: heritage, inheritance law, testator, heir, inheritance by law, will, inheritance agreement, property alienator, acquirer of property.